

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Полонська Тамара Костянтинівна

канд. пед. наук, ст. наук. співроб.,
пров. наук. співроб. відділу навчання інозем. мов
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Ефективне спілкування іноземною мовою неможливе без володіння вміннями міжкультурної комунікації з представниками різних культур незалежно від мови. Тому цілком правомірно постає питання про формування міжкультурної комунікативної компетентності (МІКК) учнів закладів загальної середньої освіти, у тому числі гімназії, у процесі навчання іноземної мови.

Розроблення методики формування МІКК, як і будь-якої іншої методики навчання, починається з визначення базових наукових положень, які традиційно оформлюються у вигляді принципів навчання. Принципи навчання – це основоположні ідеї, вихідні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчання відповідно до загальних цілей і закономірностей, регулюють основні компоненти навчального процесу.

У сучасній дидактиці принципи навчання розглядають як рекомендації, що спрямовують педагогічну діяльність і навчальний процес загалом, як способи досягнення педагогічних цілей з урахуванням закономірностей та умов перебігу навчально-виховного процесу. «Суть будь-якого принципу в тому, що це рекомендація, орієнтир у способах досягнення міри, гармонії, продуктивної взаємодії в поєднанні протилежних сторін, основ, тенденцій педагогічного процесу» [1, с. 294].

Зазвичай виділяють загальнодидактичні та методичні принципи навчання. Дидактичні принципи стосуються всіх навчальних предметів, методичні є характерними для певної дисципліни. У навчанні іноземних мов і культур вітчизняні вчені-методисти вирізнили низку дидактичних і методичних принципів [2, с. 110–122].

Серед *дидактичних принципів* ними виокремлено такі принципи: наочності, міцності, свідомості, науковості, активності, виховного навчання, систематичності й послідовності, врахування індивідуальних особливостей учнів, доступності й посильності, міжпредметної координації, міжкультурної взаємодії тощо. До *методичних принципів* віднесено принципи: комунікативності, комунікативно спрямованого формування мовленнєвих навичок, інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови, домінуючої ролі вправ, взаємопов'язаного навчання мови і культури, урахування рідної мови і культури, автентичності навчальних матеріалів, розвитку автономності учнів, професійної спрямованості іншомовного спілкування.

Для нашої проблеми з-поміж зазначених принципів доцільно окремо виділити дидактичний *принцип міжкультурної взаємодії*, який передбачає таку організацію навчального процесу, при якій учитель бере до уваги національно-культурні особливості учнів в умовах міжкультурної взаємодії з носіями мови. Урахування цього принципу сприяє формуванню міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів, а його результатом є набуття школярами знань про мовну картину світу й оволодіння фоновими знаннями із сфери життя носіїв мови. Важливими є також методичні принципи взаємопов'язаного навчання мови і культури та автентичності навчальних матеріалів. Зокрема, *принцип взаємопов'язаного навчання мови і культури* зумовлює добір навчального матеріалу, що характеризується культуровідповідністю й культурною цінністю та забезпечує формування в учнів лінгвокраїнознавчої і соціолінгвістичної компетентностей. *Принцип автентичності навчальних матеріалів* передбачає добір і використання на уроках іноземної мови автентичних навчальних матеріалів, які є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови, тобто відповідають нормам, прийнятим у країні, мова й культура якої вивчається.

Іноземна мова, як специфічний навчальний предмет, має свої спеціальні або власне методичні принципи, котрі в межах нашої розвідки обумовлені специфікою міжкультурної комунікації. У науковій літературі окремі принципи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності описують різні дослідники (В.Г. Апальков, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, Г.В. Єлізарова, В.В. Сафонова, П.В. Сисоєв, В.П. Фурманова, М. Byram, M. Hitomi, В. Tomlison та ін.). Здійснений нами аналіз наукових публікацій з окресленої проблеми дозволив виділити принципи, які, на нашу думку, є найбільш вагомими для формування ІМКК учнів гімназії.

- **Принцип діалогу культур** передбачає не тільки залучення до іншої культури, а й усвідомлення особливостей культурних традицій своєї країни та вміння гідно представляти її під час спілкування з представниками інших країн [3]. Тільки в порівнянні можна побачити і зрозуміти ті характерні риси, які відрізняють одні мови і культури від інших.

- **Принцип міжкультурного порівняння** окреслює вміння порівнювати рідну й чужу культуру та враховувати ці міжкультурні відмінності в процесі спілкування. Уміння порівнювати рідну й чужу культуру є базовим компонентом ІМКК, тому прийоми його формування повинні включатися в модель навчання міжкультурної комунікації.

- **Принцип культуровідповідності** означає, що іншомовна освіта здійснюється в єдності з глибоким і всебічним вивченням історико-культурного розвитку країни, мова якої вивчається, а навчання й виховання ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, будуються відповідно до цінностей і норм національної культури та регіональних традицій.

- **Принцип домінування проблемних культурознавчих знань** формує неупереджене ставлення учнів до полікультурного світу, залучає засоби рідної та іноземної мов до навчання і виховання, навчає вибудовувати стратегії для

запобігання культурних конфліктів під час контакту з невідомою культурою, аналізувати і систематизувати культурознавчий матеріал [3, с. 20–21]. Зазначений принцип передбачає використання таких проблемних культурознавчих завдань, які зосереджували б увагу учнів на нагальних питаннях культурознавчого життя сучасності.

- **Принцип культурної варіативності** полягає в ознайомленні учнів із багатокультурністю країни, мова якої вивчається, порівняно з аналогічною інформацією про культурну різноманітність своєї країни [4]. Це дозволить школярам побачити не тільки відмінності, але й подібності між власною і чужою культурами. Цей принцип виявляється у процесі розроблення соціокультурного наповнення навчально-методичних комплексів з іноземних мов і при доборі культурознавчого матеріалу для навчальних цілей.

- **Принцип культурної опозиції** спрямовано на занурення учнів у ситуації, коли їхні знання, ставлення, думки, судження будуть відрізнятися від знань, ставлень, думок і суджень представників культури, що вивчається. На думку В.Г. Апалькова і П.В. Сисоева [5], цей принцип є одним з основних методичних принципів формування МІКК. Він у деякому сенсі доповнює принцип культурної варіативності. Як зазначають дослідники, «важливо не просто підібрати матеріал про різні культурні групи (з обговорюваних аспектів), але підібрати матеріал із культурними відмінностями і на його основі формувати міжкультурну компетентність, що включає такі компоненти, як емпатію й неупередженість, відкритість і готовність до різноманітності» [там же, с. 258].

Усі охарактеризовані принципи взаємопов'язані між собою й органічно доповнюють один одного. Оскільки принципи визначаються метою і завданнями освіти, що висувуються суспільством, то зі зміною мети і завдань у разі реформи/трансформації/модернізації освітньої системи будуть зазнавати певних змін і самі принципи навчання.

Список літератури

1. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 213. 590 с.
3. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования. Иностранные языки в школе. 2001. № 3. С. 17–24.
4. Сысоев П. В. Концепция языкового поликультурного образования (на материале культуроведения США): моногр. М. : Еврошкола, 2003. 406 с.
5. Апальков В. Г., Сысоев П. В. Методические принципы формирования межкультурной компетенции в процессе обучения иностранному языку. Вестник Томского государственного университета. 2008. Вып. 7 (63). С. 254–260. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie-printsipy-formirovaniya>